

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΝΙΑΙΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ»

ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013

Εγχειρίδιο Εκπαιδευτικού Επίσκεψη στα Έργα Ακροπόλεως Φιλοπάππου

Λίνα Παπαεναγγέλου, Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Τδρυμα Β & Μ Θεοχαράκη

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δημήτρης Πικιώνης (1887-1968)

"Η τέχνη σιωπηλή λατρεύει την φύση και τούτη ως ανταμοιβή της μακρινής αγάπης βάλθηκε γυμνή να χορεύει μπροστά της", Δ. ΣΟΛΩΜΟΣ

Ζωγράφος και συγγραφέας, στοχαστής και φιλόσοφος, διακρίθηκε ως αρχιτέκτονας και άνοιξε νέους ορίζοντες στην αισθητική της αρχιτεκτονικής, την όποια αντιμετώπισε ως τέχνη και όχι ως κτιριολογία και της προσέδωσε ένα όραμα σχεδόν ζωγραφικό. Συνδέθηκε με τις σημαντικότερες προσωπικότητες της εποχής του και συνέβαλε καίρια στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ιδεολογίας στην Ελλάδα, στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα. Από τα φοιτητικά του χρόνια στο Πολυτεχνείο της Αθήνας γνώρισε τον ελληνολάτρη ιδεολόγο λόγιο και συγγραφέα Περικλή Γιαννόπουλο, τον μετέπειτα διάσημο εκπρόσωπο της μεταφυσικής ζωγραφικής Τζόρτζιο ντε Κίρικο, τον ζωγράφο Κωνσταντίνο Παρθένη και τον αρχιτέκτονα βυζαντινολόγο Αναστάσιο Ορλάνδο. Συνεχίζοντας τις σπουδές του στο Μόναχο (1908) έγινε φίλος με τον Γιώργο Μπουζιάνη. Μετά το Μόναχο ταξιδέψε στο Παρίσι (1909-1912) και φοίτησε στην Αρχιτεκτονική Σχολή Καλών Τεχνών και στην Ακαδημία Ζωγραφικής Γκραν Σομιέρ, όπου αργότερα σπούδασε και ο Σπύρος Παπαλουκάς. Η ζωγραφική υπήρξε πάντα η μεγάλη του αγάπη και την άσκησε παράλληλα με την αρχιτεκτονική αντλώντας έμπνευση απ' την αρχαία, τη βυζαντινή και τη λαϊκή τέχνη, όπως μαρτυρούν οι σειρές πινάκων που φιλοτέχνησε αργότερα: Αριάδνες, Αττικά, Λαϊκά. Μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα έκανε σκηνογραφίες για το θέατρο σε συνεργασία με το ζωγράφο Γεράσιμο Στέρη. Καλλιτέχνες με τους οποίους συνεργάστηκε κατά καιρούς και ασχολήθηκε σε κείμενα του ήταν ο Στρατής Δούκας, ο Γεώργιος Μπουζιάνης, ο Σπύρος Παπαλουκάς, ο Αντώνης Σώχος, η Λιλή Αρλιώτη, ο Μίκης Ματσάκης, η Αγγελική Χατζημιχάλη, αποδεικνύοντας ότι δεν ήταν μόνο ο ίδιος δημιουργός αλλά και κριτικός τέχνης.

Από το 1935 παρατηρείται μια στροφή στις αισθητικές του αντιλήψεις, παρόλο που ενστερνίζεται τη λιτότητα και την απλότητα έκφρασης του μοντερνισμού και αναφερόταν στον Λε Κορμπυζιέ, αμφισβήτησε το διεθνισμό του και επιδίωξε τη διασύνδεση του πνεύματος της εθνότητας με το οικουμενικό πνεύμα. Η θεωρητική διατύπωση των απόψεων του για τη συγκρότηση εθνικής ταυτότητας και για τους αισθητικούς και ιδεολογικούς προσανατολισμούς της δεκαετίας του '30 στην Ελλάδα, διαφαίνεται στο περιοδικό "Το 3ο μάτι" (1935-1937), που εξέδωσε με το Στρατή Δούκα, το Σπύρο Παπαλουκά, το Νίκο Χατζηκυριάκο Γκίκα, το Σωκράτη Καραντινό και με το όποιο συνεργάστηκαν και οι Τάκης Παπατσώνης, Μιχάλης Τόμπρος και Άγγελος Θεοδωρόπουλος. Το 3^ο μάτι υπήρξε το σημαντικότερο έντυπο του ελληνικού μοντερνισμού, της έκφρασης δηλαδή του διεθνιστικού κινήματος, αλλά διαμορφωμένο σύμφωνα με τα τοπικά δεδομένα. Το 1937 ανέλαβε την οργάνωση λαογραφικών αποστολών στη Δυτική Μακεδονία, Βέροια, Κοζάνη, Σιάτιστα, Καστοριά και το 1948 εκδόθηκαν από την Πινακοθήκη της Τέχνης του ελληνικού λαού τα αρχοντικά της Σιάτιστας και τα σπίτια της Ζαγοράς. Οι μελέτες του αυτές τον φέρνουν σε άμεση επαφή με τη λαϊκή τέχνη και το κίνημα **επιστροφή στη φύση**, που παρατηρήθηκε μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και τη δημιουργία των πρώτων εστιών βιομηχανικού πολιτισμού στην Ελλάδα. Αντιλαμβανόταν την αρχιτεκτονική συνδεδεμένη με τον τόπο, όχι με ιστορικό ή εθνικό περιεχόμενο, αλλά με πολιτισμικό. Στράφηκε στη παράδοση γιατί αποτελεί βιωμένη μνήμη (αντίθετα από την ιστορία, που είναι η μνήμη των λογίων). Όπως οι ποιητές, λογοτέχνες και ζωγράφοι, Ελύτης, Γκάτσος, Πετζίκης, Εγγονόπουλος, Κόντογλου, Τσαρούχης, γοητεύτηκε απ' την λαϊκή παράδοση και μέσα απ' αυτήν θέλησε να αποκρυπτογραφήσει τη φύση. Ο λαϊκός τεχνίτης διέθετε κοινωνική συνείδηση και λειτουργούσε με επίγνωση των αναγκών του συνόλου. Οι κατασκευές του Πικιώνη (κυρίως σχολικά κτίρια, παιδικές χαρές και οι διαμορφώσεις χώρων, πρόσβαση στην Ακρόπολη, Λουμπαρδιάρης) που

είχαν κοινωνικό χαρακτήρα, αποτελούν καλλιτεχνικές δημιουργίες και όχι άπλες γραφικότητες. Ο Πικιώνης αγωνίστηκε να ξεπεράσει τη μίμηση και, κατά τον Δ. Φιλίππιδη, προσπάθησε να μετουσιώσει τις ποικίλες αντιδράσεις που δέχτηκε, σε λόγο ελληνικό, στη θεωρία και στην πράξη.

ΕΡΓΑ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ - ΦΙΛΟΠΑΠΠΟΥ, ΜΑΙΟΣ 1954 - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1958

Ο λόγος

Για τη νεώτερη πόλη της Αθήνας, έπρεπε να περάσει περίπου ένας αιώνας από την εποχή των νεοκλασικών κτιρίων και της ρομαντικής κηποτεχνίας του Εθνικού Κήπου, για να ξαναεμφανιστεί ένα έργο -μέσα στη δεκαετία του 1950- δημόσιου υπαίθριου χώρου, με αναφορά στο σύνολο της πόλης. Είναι το έργο των διαμορφώσεων στην Ακρόπολη και στου Φιλοπάππου, του αρχιτέκτονα Δημήτρη Πικιώνη, ένα έργο που σκοπό έχει να φέρει τον περιπατητή, στα σημεία εκείνα, που θα θεάται τα ερείπια των κλασικών χρόνων, μέσα από τη μέθεξη του ίδιου του τοπίου.

Αν και η Ακρόπολη είναι μνημείο περίκεντρο, η θέα της απ' τη δυτική πλευρά είναι η πιο εντυπωσιακή.

Ο αρχιτέκτων Δημήτρης Πικιώνης, ποιητής και ζωγράφος με έντονες μεταφυσικές αναζητήσεις, σχεδιάζει, μελετά και δημιουργεί έναν **περίπατο**, που ουσιαστικά μέσα από τους θάμνους, τις ελιές, τις πέτρες, τους βράχους και τα θραύσματα παλαιότερης κατοίκησης, ο διαβάτης θα μαθαίνει το μύθο της αττικής γης.

Η ιδέα- σχεδιασμός

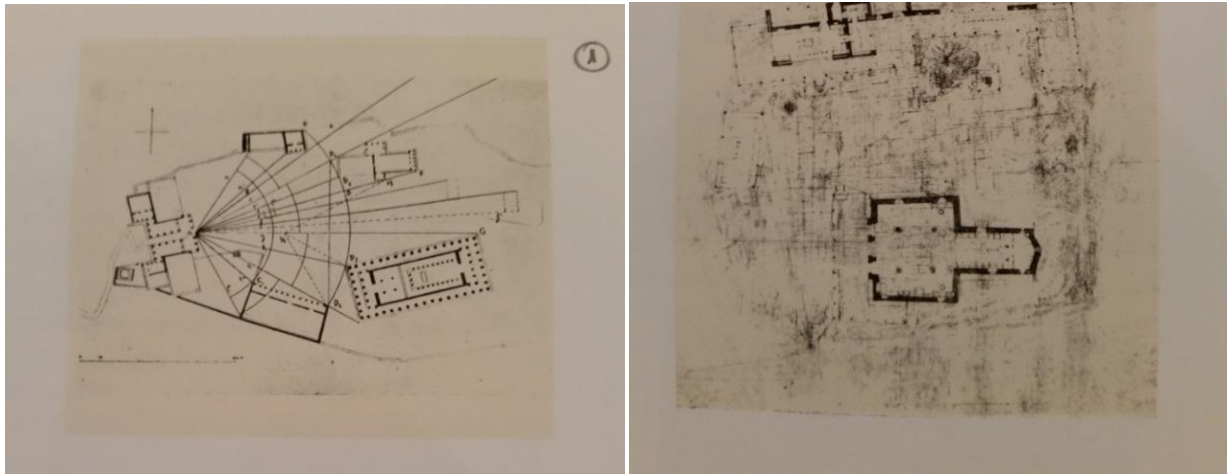
Ο πλακόστρωτος πεζοδρόμος του Πικιώνη είναι το χαλί που ενώνει το μοναδικό χώρο της περιοχής του Φιλοπάππου, με το επίπεδο της σημερινής πρόσβασης προς τα Προπύλαια. Στα πλαϊνά αυτού του χαλιού, ο Πικιώνης έστησε δυο ταπεινές κατασκευές, το περίπτερο του Λουμπαρδιάρη και το Άνδηρο του Φιλοπάππου. Από αυτά τα καλά επιλεγμένα σημεία θέας, ο σημερινός επισκέπτης, μπορεί να βλέπει το τοπίο της Ακρόπολης και να στοχάζεται την αισθητική του πολιτισμού του τόπου. Ο πεζοδρόμος αποτελείται από δυο συστρεφόμενα σκέλη, που ελίσσονται πάνω στις πλαγιές της Ακρόπολης και του Φιλοπάππου αντίστοιχα. Το πρώτο σκέλος, με δεξιόστροφη και το δεύτερο με αριστερόστροφη περιέλιξη, φαίνονται σε μια αεροφωτογραφία σαν δυο σκοινιά με θηλιές στην άκρη, ριγμένα στο τοπίο. Το ένα σκέλος προς την Ακρόπολη έχει λειτουργία πρόσβασης, ενώ του Φιλοπάππου είναι διαμορφωμένο για χρήση περιπάτου με σημεία στάσης και θέας, στα ίχνη των Περιπατητικών φιλόσοφων, γύρω απ' την Ακρόπολη. Είναι αυτονόητο πως τα πλακόστρωτα είναι διαμορφωμένα για τον άνθρωπο και όχι για το αυτοκίνητο.

Η αρχή του μονοπατιού προς την είσοδο του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης

Η όλη περιοχή, που ανατέθηκε στον Πικιώνη προς διαμόρφωση, είναι περίπου 80.000 τ.μ., περίπου το 13% του συνόλου των ανοιχτών χώρων γύρω απ' την Ακρόπολη, εξαιρούμενων των περιφραγμένων αρχαιοτήτων. Η όλη ιδέα, δεν ήταν ιδέα αναπαλαίωσης ή αρχιτεκτονικής αναβίωσης του παρελθόντος, ούτε μίμηση αυτού. Ήταν έργο σύγχρονο, για την εξυπηρέτηση των τότε αναγκών και ως εκ τούτου εκφράζει τον τόπο και το χρόνο της δόμησης της. Εμπνευσμένο από την παράδοση: αρχαία, βυζαντινή, λαϊκή, σύγχρονη, και πλασμένο με πλούσια φαντασία. Είναι γνωστό από την εποχή που κτίστηκαν τα Προπύλαια, ότι το **λειτουργικό** έργο υποτάσσεται στο **μνημειακό**. Γι' αυτό και ο Πικιώνης ήθελε να δώσει σεμνή έκφραση στο έργο του και να το υποτάξει στο τοπίο και την ιστορία του. Εφάρμοσε αρχιτεκτονικά τις γωνιακές χαράξεις από το πλακόστρωτο της αυλής του Άγιου Δημήτριου του Λουμπαρδιάρη και του Άνδηρου θέας προς την Ακρόπολη, στη ράχη του Φιλοπάππου και προσπάθησε να προσεγγίζει τις ερμηνείες των αυθεντικών περί αρμονίας διατυπώσεων των πυθαγορείων και ιδιαίτερα του μαθηματικού της αρχαιότητας Νικόμαχου, στους οποίους βάσιζαν όλοι οι σύγχρονοι ερευνητές τις θεωρίες τους.

Ο διττός πειραματισμός του Πικιώνη στον "κλειστό" αρχιτεκτονικό χώρο της αυλής του Λουμπαρδιάρη και στον "ανοιχτό" χώρο του Άνδηρου θέας προς την Ακρόπολη, επιβεβαιώνουν την εφαρμογή του κανόνα της χρυσής τομής και από άποψη σύνθεσης, τις δυο χαρακτηριστικές μορφές διάταξης αρχιτεκτονικά σχεδιασμένων ακάλυπτων χώρων που είναι συμπληρωματικές: "ανοιχτή" και "κλειστή" σύνθεση πλατείας. Στην πλακόστρωση και των δυο αυτών πλατωμάτων εφαρμόζει με σαφήνεια το σύστημα των αρμονικών χαράξεων. Οι αρμοί της πλακόστρωσης αποκλίνουν υπό γωνία οδηγώντας το μάτι στην θέα της Ακρόπολης.

Σχέδια του Δ. Πικιώνη από την ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ 1954-1957

Υλικά

Η δομή στα πλακόστρωτα είναι πρωτότυπη. Συνδυάζονται ετερογενή υλικά από άποψη τεχνολογίας, όπως κυβόλιθοι και σκυρόδεμα. Τα δομικά υλικά και τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν, ήταν επιλεγμένα έτσι ώστε να φαίνεται το επιδέξιο χέρι του κτίστη-τεχνίτη-μάστορα.

Χαρακτηριστικό σχέδιο τμήματος πλακόστρωτου

Ανάλογα με τη φυσική σύσταση του υπεδάφους, διαφοροποιούνται οι μορφές των δομικών στοιχείων. Το σκυρόδεμα χρησιμοποιείται και σαν βοηθητικό υλικό αλλά και με πλούσιες οπτικές παραλλαγές ως μορφοπλαστικό υλικό, με επαναλαμβανόμενες διαρθρωτικές ζώνες και υπερμεγέθη εξπρεσιονιστικά σχήματα.

Κυβόλιθοι από το Λιόπεσι, μαρμάρινα κράσπεδα πεζοδρομίων αποξηλωμένα λόγω παλαιότητας, πολυγωνικές ασβεστολιθικές πλάκες, πήλινα θραύσματα με βυζαντινίζοντα γαιώδη χρώματα, που συναντώνται διάσπαρτα στο Άνδηρο αλλά και στην τοιχοποιία του Αγίου Δημήτριου του Λουμπαρδιάρη. Αρμοί σε διάφορα πλάτη αλλά και μαρμάρινοι κανόνες, τετράγωνης ή ορθογώνιας διατομής μήκους έως 1 μέτρου, που συλλέχτηκαν από τα μαρμαράδικα της Πεντέλης και του Μαραθώνα και έμειναν αχρησιμοποίητα στις μάντρες. Επίσης, κομμάτια από κατεδαφίσεις νεοκλασικών σπιτιών όπως μαρμάρινα φουρούσια, πλαίσια με ανθέμια, δάπεδα μπαλκονιών κ.α.

Οι τεχνίτες

Η επιφάνεια δουλεύτηκε με καλέμι, πικούνι και διάφορα είδη βελονιών, που τα χτυπούσαν οι μαστόροι με το ματρακά, αποτυπώνοντας το "ζωικό παλμό" στην πέτρα. Το άγρυπνο μάτι του Πικιώνη έλεγχε μεθοδικά και ενθάρρυνε τους μαστόρους, να ενισχύουν τις μικροδιαφορές υφής, που αποτυπώνονταν από τα διαφορετικά χτυπήματα στην επιφάνεια του πέτρινου δρόμου.

Περίπατος και ξενάγηση στον χώρο

Το έργο χωρίζεται σε πέντε "*αρχιτεκτονικά θέματα*" που θα είναι και πέντε σταθμοί του περιπάτου: στον κόμβο Πικιώνη, στο Λουμπαρδιάρη και στο Άνδηρο, στην αρχή και στο τέλος της πρόσβασης στην Ακρόπολη.

Σχέδιο του γύρω από την Ακρόπολη χώρου και του μνημείου Φιλοπάππου

A. Ο κόμβος Πικιώνη

Είναι το σημείο εκκίνησης του περιπάτου όπου μπορείτε να μιλήσετε στους μαθητές για την ιδέα και τον σχεδιασμό του χώρου. Στρίβετε αριστερά και παίρνετε τον δρόμο που ανεβαίνει προς

Φιλοπάππου. Τα **αρχιτεκτονικά θέματα** του Φιλοπάππου περιλαμβάνουν τον **Άγιο Δημήτριο το Λουμπαρδιάρη** και το **Άνδηρο** της ράχης του λόφου των Μουσών. Ο Πικιώνης δημιούργησε σε ήπιους τόνους κλασικού ύφους "σύνθρονα" και "έδρανα" θέας με πλακόστρωτο, που τα ιδιόρρυθμα σχήματα του καθορίζονται από αρμόνικες χαράξεις, που κατευθύνουν το μάτι του θεατή στην Ακρόπολη.

B. Ο Άγιος Δημήτριος ο Λουμπαρδιάρης

Είναι το πιο διακεκριμένο από τα πέντε αρχιτεκτονικά θέματα της σύνθεσης που ο Πικιώνης σχεδίασε στο εργαστήριο του. Σ' αυτή τη θέση άρχισε η κατασκευή των έργων της Ακρόπολης το Μάιο του 1954 και εδώ υπέγραψε και το πρωτόκολλο της τελικής παραλαβής το Φεβρουάριο του 1958. Η εκκλησία του Άγιου Δημητρίου κτίστηκε τον 9ο αιώνα στον τύπο μονόκλιτης βασιλικής. Από εδώ οι μισθοφόροι των Βαυαρών και του βένετου Μοροζίνι, πυρπόλησαν την Ακρόπολη στις 26 Σεπτεμβρίου 1687 και από τότε έμεινε στη μνήμη του λαού ως Λουμπαρδιάρης. Από αυτό το σημείο στην αρχαιότητα ο εισερχόμενος πρωτοαντίκριζε την Ακρόπολη «ΔΙΠΥΛΟ» και αυτό είναι και το σημείο που επέλεξε ο Πικιώνης για να δημιουργήσει ένα συγκρότημα στάσης και αναψυχής.

Είσοδος της πόλης από το Δίπυλο

Γύρω από το εκκλησάκι διαμόρφωσε μια αυλή με πέτρινα πεζούλια, που έχουν πλάτη τους διακοσμημένους τοίχους και στην εξωτερική πλευρά ξύλινους πάγκους, για να συζητούν οι "γέροντες" τις λαμπρές αττικές μέρες όπως στις εκκλησιές στις πλατείες των χωριών.

Στο βάθος, πίσω από την κεντρική αυλή και κάτω από τη σκιά των δέντρων, δημιούργησε το κυλικείο για τους νέους. Το συγκρότημα του Αγίου Δημήτριου προσφέρει στον επισκέπτη οικειότητα, φιλοξενία, ξεκούραση και αναψυχή.

Γ. Το Άνδηρο

Ανεβαίνοντας προς το Άνδηρο με θέα προς το συγκρότημα του Λουμπαρδιάρη, ο περιπατητής περνά από τη "θηλιά" του πλακόστρωτου στου Φιλοπάππου. Σε αυτή την περιοχή υπάρχουν δύο αρχαία ευρήματα: ένας ελληνορωμαϊκός τάφος και ένα χάραγμα στο βράχο με τη λέξη ΦΑΟΣ. Ανεβαίνοντας σε όλη τη διαδρομή εναλλάσσονται οι σχηματισμοί, εγκάρσια η κάθετα, σε διονυσιακό χορό, με ποικίλα σχήματα, από το ζωικό και το φυτικό κόσμο.

Στο Άνδηρο, κάτω από μικρού βάθους χώμα, βρέθηκαν τρωγλοδυτικές κατοικίες πελασγικής πιθανόν εποχής καθώς επίσης και πηγάδια συλλογής νερών της βροχής. Τα ευρήματα αυτά αποτέλεσαν σημαντικές προϋποθέσεις της σύνθεσης στο Άνδηρο. Στο Άνδηρο τα πέτρινα παγκάκια με την ημικυκλική κάτοψη εκφράζουν την λειτουργία κατόπτρου - οπτικού εργαλείου - όπου η κάθε θέση προσφέρει και άλλη οπτική του χώρου. Η διάταξη αυτή προσφέρει στην ουσία το συμμετρικό μιας περιστροφικής κίνησης του βλέμματος αφού η μετατόπιση πάνω τους αντιστοιχεί στην ανάπτυξη του οπτικού πεδίου κατά 180°.

Με την πλάτη στην Ακρόπολη παίρνετε το μονοπάτι που ξεκινάει στα δεξιά και κατεβαίνει προς το πλακόστρωτο. Από εκεί επιστρέφετε στον κόμβο Πικιώνη.

Περνάτε απέναντι στο μονοπάτι που οδηγεί στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης.

Δ. Η αρχή του μονοπατιού της Ακρόπολης

Εδώ δεν μιλάμε για «περίπατο» αλλά για την σημαντική «πρόσβαση» στον ιερό χώρο της Ακρόπολης. Πρόκειται για ένα μονοπάτι πέτρινο, βαθμιδωτό, που κυλά σαν φυσικό ρυάκι, αποφεύγοντας τους χόντρους κορμούς των δέντρων και οδηγεί τον επισκέπτη κάτω από τη σκιά του πεύκου και της ελιάς, σε ένα κεντρικό σημείο, όπου αποκαλύπτεται για πρώτη φορά η θέα των Προπυλαίων. Το σκυρόδεμα εμφανίζεται σαν υλικό επιφάνειας αποκλειστικά και όλοι οι μορφοπλαστικοί χειρισμοί περιορίζονται στα όρια της αυστηρής λιτότητας. Όλα προετοιμάζουν για το μεγαλειώδες, το ιδεώδες της κλασσικής αρχαιότητας.

Ε. Η είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο

Το μονοπάτι είναι και αυτό σε σχήμα θηλιάς και καταλήγει στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης. Χρησιμοποιεί ένα αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο που πατά στην αρχαιότητα και στην νεώτερη ελληνική παράδοση, αλλά σε τόνους ψιθυριστούς και χαμηλούς. Φτάνοντας στο τέλος αυτού του πεζόδρομου σε απόσταση μόλις 150 μέτρων αποκαλύπτονται τα Προπύλαια. Είναι μια καθαρά γήινη διευθέτηση χωρίς εντυπωσιακά σχήματα αλλά με υποταγή στην φύση. Σαν ένα φυσικό ρυάκι που οδηγεί στον ιερό προορισμό.

Καταλήγοντας, η διαμόρφωση της Ακρόπολης και του λόφου του Φιλοπάππου είναι το πιο σημαντικό, το πιο πρωτότυπο και συγχρόνως το πιο ελληνικό μνημείο που δημιούργησε εκείνη την εποχή. Ο Δημήτρης Πικιώνης ήταν ένας μεγάλος αρχιτέκτονας, μεγάλος όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για τον κόσμο ολόκληρο. Το έργο του είναι μικρό σε όγκο μα μεγάλο σε περιεχόμενο. Έφυγε αφήνοντας ένα μεγάλο δίδαγμα, ένα έργο και μια κληρονομιά που πρέπει να καταλάβουμε και να σεβαστούμε. Με τον Πικιώνη ο περίγυρος γίνεται θέμα και η αρχιτεκτονική το βήμα ή το βάθρο που τοποθετεί το σώμα και τη ματιά, ώστε να μπορεί να γίνει αντιληπτός ο περίγυρος.

Βιβλιογραφία

- Πικιώνη, Α. (Επ.). (1994). *Πικιώνης, Δημήτρης 1887-1968*, Αθήνα: Μπάστα - Πλέσσα
- Τσιαμπάος, Κ. (2010). *Κατασκευές της όρασης*, Αθήνα: Ποταμός
- Κύρτσης, Α. (2006). *Κωνσταντίνος Δοξιάδης*. Αθήνα: Ίκαρος